

Theoretische achtergrond ZIEN!

Publieksversie van de ZIEN!-verantwoording
d.d. april 2012

Waarom pedagogisch expertsysteem ZIEN! ?

Omdat het belangrijk is dat ook de school kinderen volgt bij het sociaal-emotioneel functioneren

ZIEN! helpt leerkrachten:

- signalen van kinderen op een zo objectief mogelijke manier te interpreteren
- te bepalen welke zorgvraag de leerling stelt met zijn gedrag
- haalbare doelen te stellen waaraan gewerkt kan worden
- met ideeën om deze doelen te verwezenlijken

ZIEN! doet dit door:

- maximale ondersteuning in het handelingsgericht werken
- het denken in mogelijkheden
- het denken vanuit de onderwijsbehoeften van het kind

**ZIEN! draagt bij aan uw sensitiviteit en responsiviteit.
U blijft zelf natuurlijk denken, als expert!**

Inhoud

In deze presentatie wordt de hoofdlijn van de theoretische achtergrond van ZIEN! uitgebeeld.

In ZIEN! staat de **pedagogische situatie** centraal:

1. Als eerste wordt uitgelegd hoe dit model is gebaseerd op het *Model van Laevers*.
2. Daarna komt de *Interactionele benadering* aan de orde, dat is de onderbouwing van de sociale vaardigheden in het model.

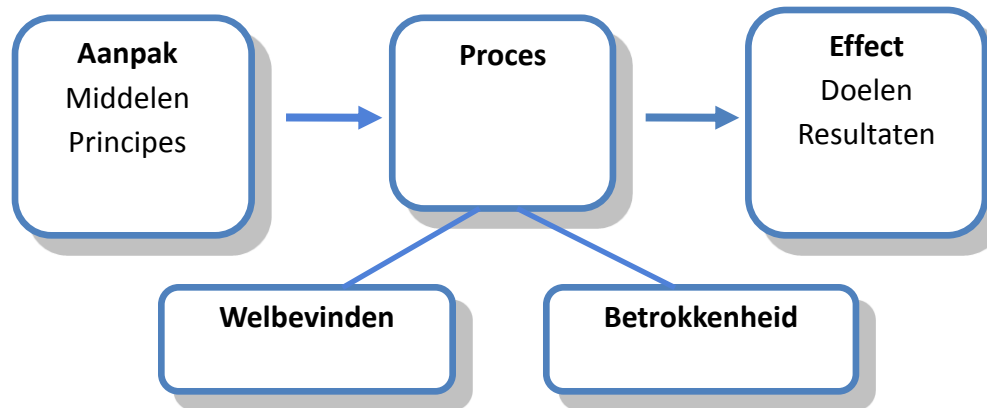

Model van Laevers

1. kwaliteit van het onderwijs

ZIEN! is gebaseerd op onderstaand model van Laevers (1995). Hij stelt dat de kwaliteit van het onderwijs afhangt van:

1. de **aanpak** van de leerkracht;
2. het **proces** in de leerling;
3. het **effect** van de aanpak.

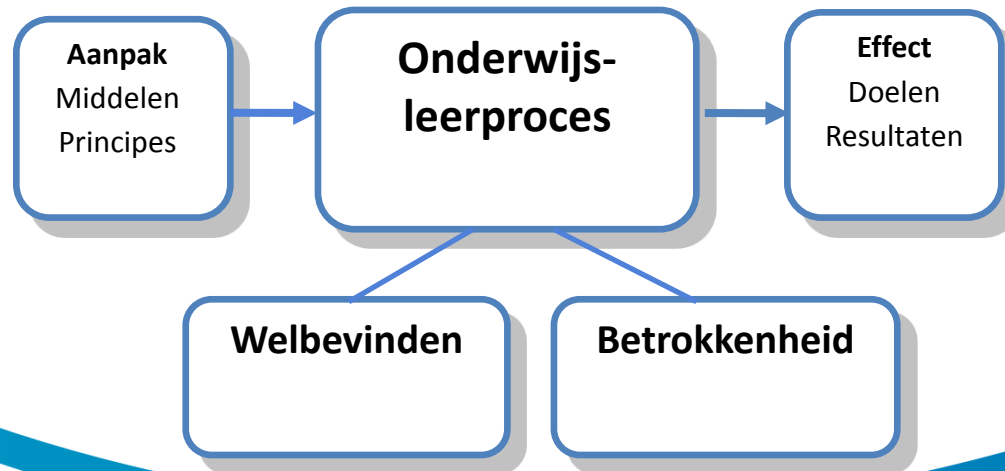

Model van Laevers

2. procesvariabelen als graadmeters

Om tijdig te weten of een aanpak werkt en het kind zich goed ontwikkelt, richt de leerkracht zich allereerst op het proces.

Twee graadmeters voor een goed proces zijn volgens Laevers **welbevinden** en **betrokkenheid**. In ZIEN! worden deze procesvariabelen gemeten. Als blijkt dat betrokkenheid en welbevinden onvoldoende zijn, indiceert ZIEN! een zorgbehoefte bij het kind.

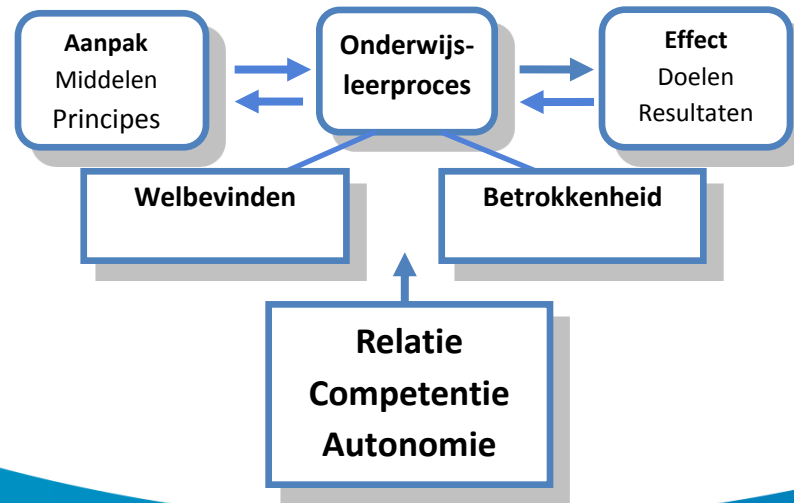

Model van Laevers

3. basisbehoeften toegevoegd

In het onderwijsleerproces vindt ontwikkeling plaats. Het gemotiveerd zijn om zich te ontwikkelen, hangt nauw samen met de psychologische basisbehoeften: **relatie, competentie en autonomie** (Stevens, 1997). De leerkracht heeft actief invloed op het vervullen van deze basisbehoeften tijdens het onderwijsleerproces.

ZIEN! heeft de basisbehoeften toegevoegd aan het schema van Laevers:

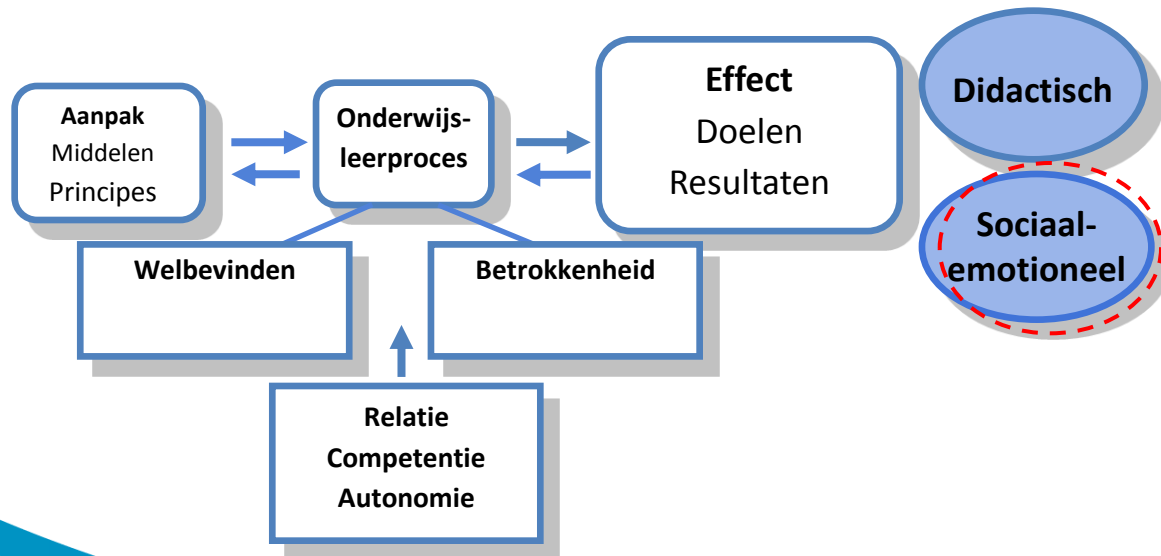

Model van Laevers

4. het effect van de aanpak

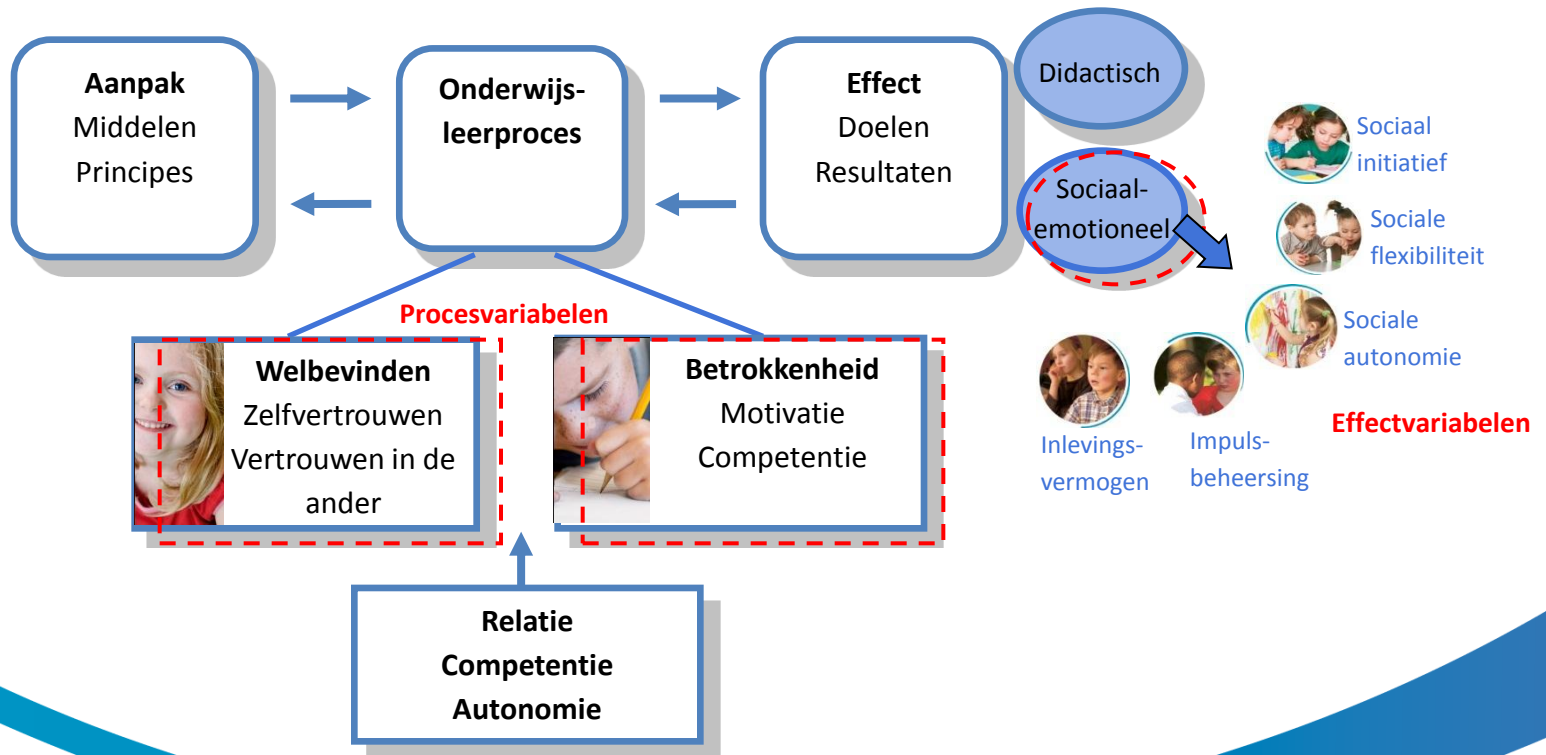
De aanpak in de pedagogische situatie heeft effecten op didactisch en sociaal-emotioneel gebied.

ZIEN! richt zich op het onderzoeken en ondersteunen van de **sociaal-emotionele ontwikkeling** van het kind.

Pedagogische situatie

ZIEN! brengt de **proces**variabelen en de *sociaal-emotionele* **effect**variabelen in kaart.

Wie heeft welke ruimte?

1. evenwicht

Wie heeft welke ruimte?

2. sociale ontwikkeling

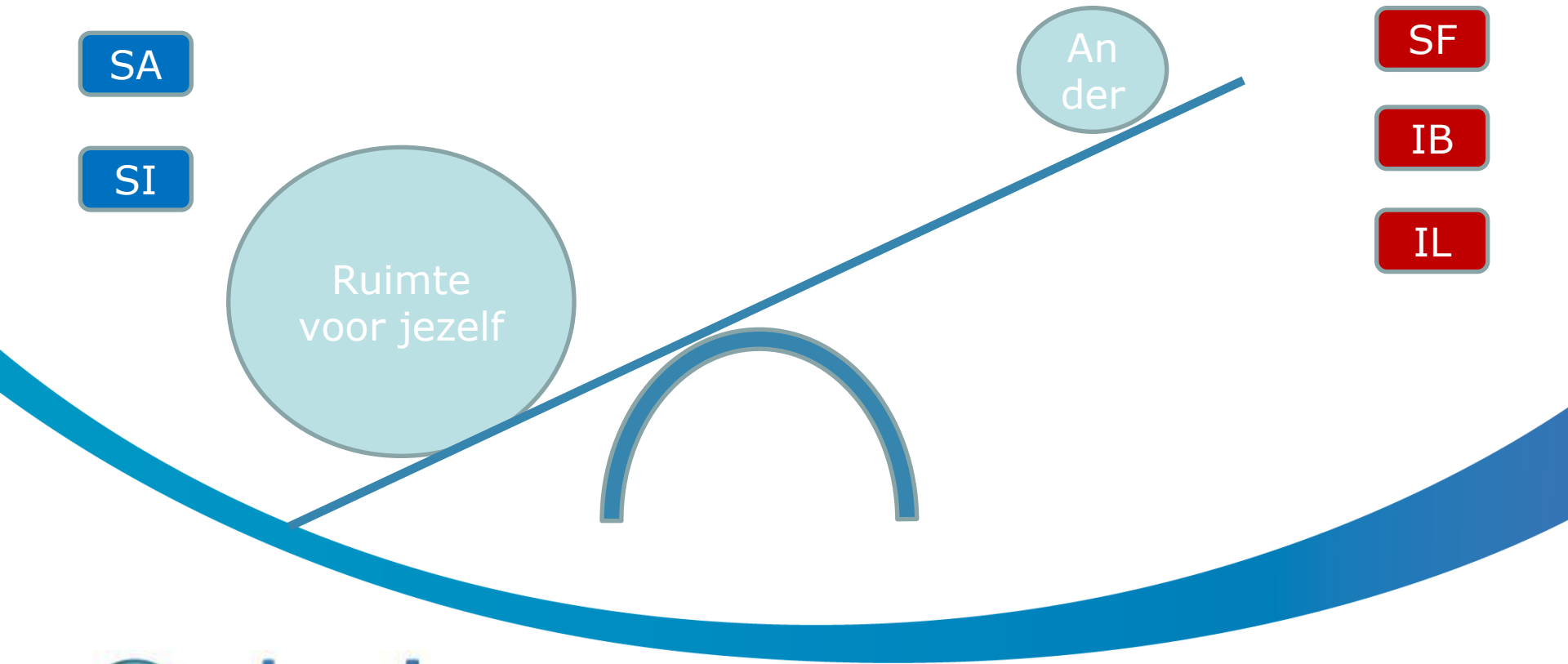

“Het komt erop aan een goed **evenwicht** te vinden en te bewaren tussen **eigen** en **andermans belangen**. Dit is geen gemakkelijke opgave. (...)

In een geslaagde sociale ontwikkeling worden 'ik' en 'de ander' geïntegreerd. Het handhaven van een goed evenwicht tussen eigen en andermans belangen verloopt niet altijd even vlekkeloos. Soms botsen de doelen en wensen van jezelf met die van de ander. Niet iedereen heeft immers dezelfde behoeften, prioriteiten en doelen. Dat is op zichzelf geen probleem en het is inherent aan de ontwikkeling. Daarmee leren omgaan en leren conflicten te vermijden of op te lossen door ook de opties van de ander in ogenschouw te nemen, dat is de ontwikkelingstaak van het kind.

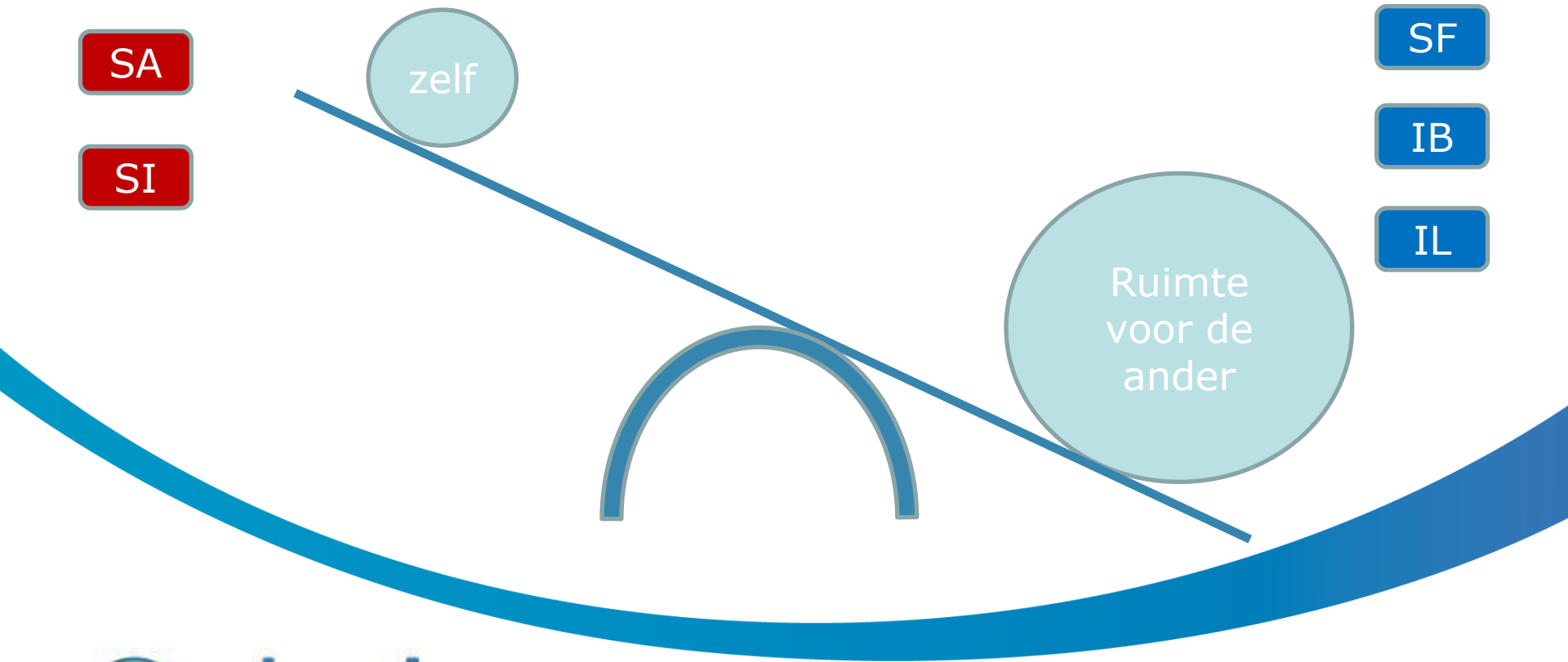
Wie heeft welke ruimte?

3. Vooral ruimte nemen

Wie heeft welke ruimte?

4. Vooral ruimte geven

Interactionele benadering

1. sociaal-emotionele ontwikkeling

Sociaal-emotionele ontwikkeling betreft:

- de ontwikkeling van hoe we met anderen omgaan,
- de kwaliteit van de relaties die we opbouwen,
- en hoe we daar gevoelsmatig op reageren (Van Lier et al., 1993).

Kinderen doorlopen in de ontwikkeling naar volwassenheid een reeks **ontwikkelingsopgaven**: problemen die door henzelf moeten worden opgelost.

De ontwikkelingsopgaven van een kind:

1. Veilige hechting (1^e jaar)
2. Autonomie ontwikkelen (2^e en 3^e jaar)
3. Omgaan met leeftijdgenoten (4-12 jaar) en schoolprestaties

Interactionele benadering

2. Ontwikkeltaken

De sociaal-emotionele component van de derde ontwikkelingsopgave, namelijk **'het omgaan met leeftijdgenoten op de basisschool'** kan worden opgedeeld in vijf deeltaken:

De sociaal-emotionele ontwikkeltaken in de basisschoolleeftijd:

1. Sluiten van vriendschap
2. Oplossen van ruzies / conflicten
3. Een ander helpen
4. Kunnen samenwerken
5. Aansluiting zoeken bij een groep

Interactionele benadering

3. basaal emotionele reacties

Om de ontwikkeltaken te kunnen oplossen, heeft een kind sociale vaardigheden nodig. De vijf sociale vaardigheden in ZIEN! zijn gebaseerd op drie emotionele reacties op anderen die het sociaal gedrag bepalen (Van Hekken & Kievit, 2002; Van IJzendoorn & Van Vliet-Visser, 1986):

- **Egoveerkracht,**
- **Egocontrole,**
- **Empathisch vermogen**

In de volgende drie dia's worden deze bouwstenen uitgewerkt en gekoppeld aan de sociale vaardigheden die ZIEN! meet.

Interactionele benadering

3.1 egoveerkracht

Een kind met **egoveerkracht** is bereid en in staat om problemen zelfstandig op te lossen, maar weet waar nodig op adequate wijze een beroep te doen op de steun van anderen.

Sociale
flexibiliteit

Sociale
autonomie

SF

SA

Interactionele benadering

3.2 egocontrole

Een kind met **egocontrole** weet gevoelens en impulsen op het juiste moment te onderdrukken dan wel meteen aanbod te laten komen.

Sociaal initiatief

Impulsbeheersing

SI

IB

Interactionele benadering

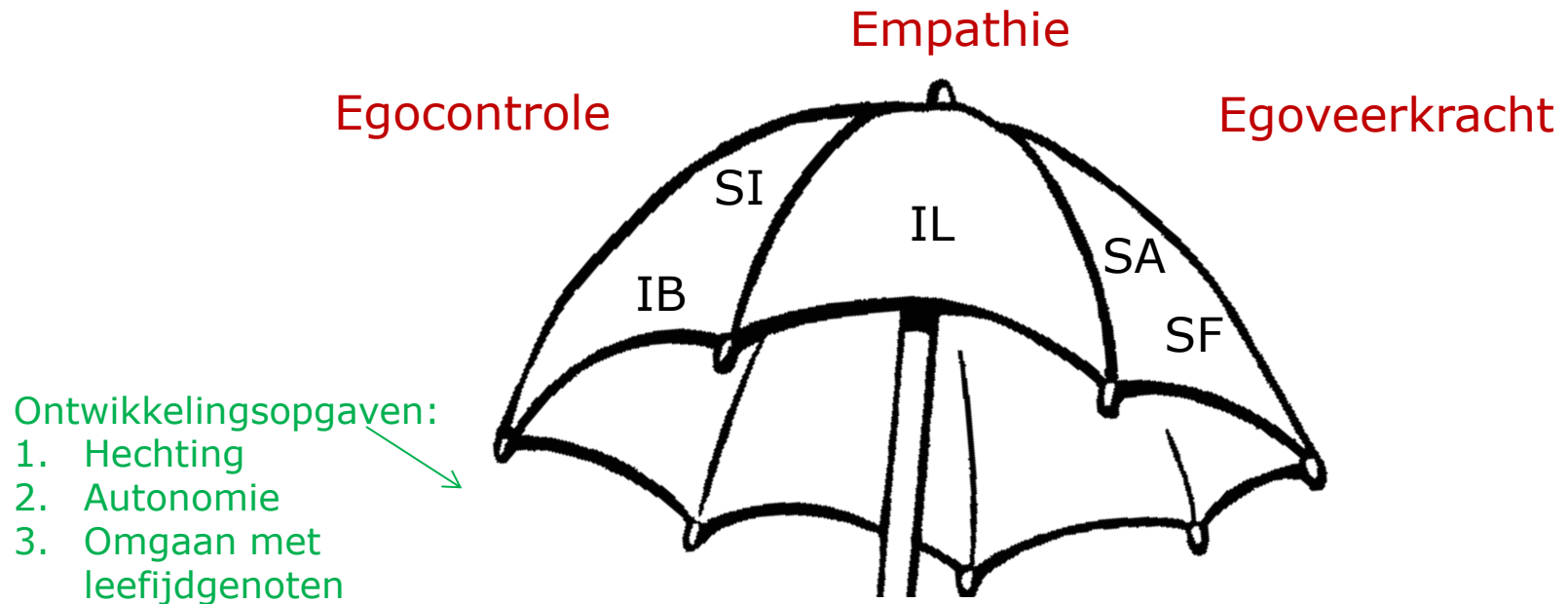
3.3 empathisch vermogen

Een kind met **inlevingsvermogen** kan zich inleven in de ander. Het gaat hierbij om (veranderende) gemoedsgesteldheden bij het zien van positieve en negatieve gebeurtenissen en belevingen van anderen.

Inlevingsvermogen

Interactionele benadering

Ontwikkeltaken van de ontwikkelingsopgave 'omgaan met leeftijdgenoten':

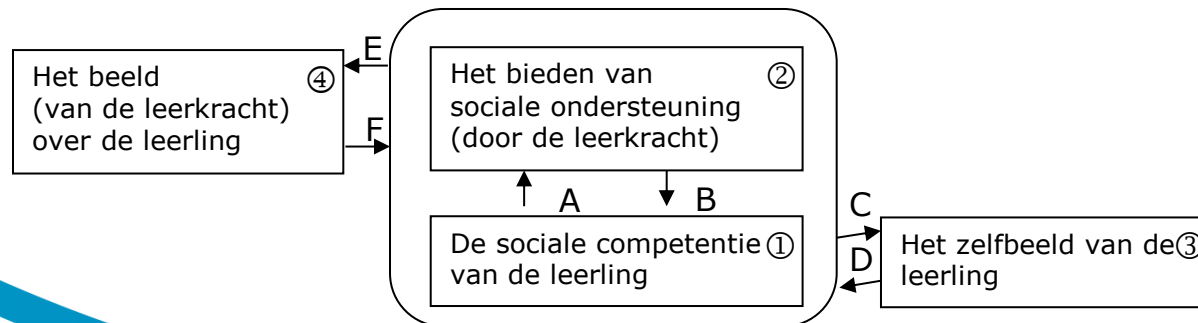
1. Sluiten van vriendschap
2. Oplossen van ruzies/conflicten
3. Een ander helpen
4. Kunnen samenwerken
5. Aansluiting zoeken bij een groep

Interactionele benadering sociale ondersteuning

Sociale ondersteuning is de motor voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. De leerkracht heeft hierin een belangrijke taak. Goede sociale ondersteuning bevat drie componenten (van Lier e.a., 1993):

- Affectieve component
- Gedragsregulerende component
- Informatieve component

ZIEN! geeft aan de leerkracht handelingssuggesties voor sociale ondersteuning, bijvoorbeeld tips om met een kind om te gaan dat moeite heeft met het vertrouwen van anderen.

Operationalisatie

Zeven dimensies

De vijf sociale vaardigheden (effectvariabelen) waarover een kind dient te beschikken om de ontwikkeltaken zo goed mogelijk op te lossen:

- Sociaal initiatief
- Sociale flexibiliteit
- Sociale autonomie
- Impulsbeheersing
- Inlevingsvermogen

De twee graadmeters (procesvariabelen) die inzicht geven in het proces van de ontwikkeling en het verloop daarvan:

- Betrokkenheid
- Welbevinden

Operationaliseren

Sociaal initiatief (SI)

Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

- Stapt uit eigen beweging op anderen af.
- Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
- Vertelt uit zichzelf in de groep.
- Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

De vaardigheid SI bevordert ook andere vaardigheden, met name Inlevingsvermogen.

Operationaliseren

Sociale flexibiliteit (SF)

Sociale flexibiliteit is de vaardigheid om het eigen gedrag aan te passen op veranderende omstandigheden en situaties in het sociale verkeer.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

- Sluit makkelijk een compromis met een medeleerling.
- Staat open voor nieuwe plannen, ideeën en activiteiten.
- Laat een eigen werkwijze of eigen idee makkelijk los.
- Toont veerkracht.

SF kan gezien worden als een deelaspect van egoveerkracht en als een direct te beïnvloeden leerlingkenmerk.

Operationaliseren

Sociale autonomie

Sociale autonomie is de vaardigheid de eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en hieraan trouw te blijven.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

- Zegt wat het ergens van vindt.
- Komt verbaal voor zichzelf op.
- Maakt eigen keuzes.
- Regelt eigen zaken.

Eigenheid is datgene wat het kind in aanleg als mogelijkheid heeft gekregen en dat zich in de interactie met de menselijke omgeving ontwikkelt om zo zijn unieke persoon-zijn te ontplooiën.

Sociale autonomie is een direct te beïnvloeden leerling kenmerk.

Operationaliseren

Impulsbeheersing

Impulsbeheersing is de vaardigheid om in sociaal verband het eigen gedrag te reguleren door het onderdrukken van impulsen.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

- Praat niet voor zijn beurt.
- Denkt na voor het iets onderneemt, heeft controle over eigen gedrag.
- Eist weinig aandacht op.
- Houdt zich aan de regels.

Wanneer een kind zijn gedrag kan reguleren, levert dat een belangrijke bijdrage in het oplossen van de vijf ontwikkeltaken.

Operationaliseren

Inlevingsvermogen

Inlevingsvermogen is de vaardigheid het eigen gedrag af te stemmen op de gedachten en gevoelens van een ander.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

- Luistert met aandacht naar wat anderen zeggen of vertellen.
- Toont belangstelling voor wat andere kinderen zeggen of doen.
- Zegt aardige dingen tegen medeleerlingen.
- Gedraagt zich behulpzaam.

Het inleven in de ander kan worden aangeleerd en is daarmee een direct te beïnvloeden leerling kenmerk.

Operationaliseren

Betrokkenheid

Betrokkenheid is een houding of toestand die verbondenheid uitdrukt met een activiteit of taak waarmee het kind bezig is.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-4

- Heeft plezier in wat het doet.
- Gaat een tijdlang geconcentreerd op in de activiteit.
- Toont belangstelling voor het activiteiten aanbod.
- Toont doorzettingsvermogen.

Stellingen groep 5-8

- Heeft plezier in het schoolwerk (kernvakken).
- Gaat geconcentreerd op in het werk op school (kernvakken).
- Toont belangstelling voor kernvakken
- Toont doorzettingsvermogen bij de kernvakken

Concentratie is één van de duidelijkst waarneembare signalen van betrokkenheid. Een taak moet betekenisvol zijn voor het kind.

Operationaliseren

Welbevinden

Welbevinden is een momentane, actuele toestand van een zich zo goed voelen en manifesteert zich binnen de groep waarin het kind zich bevindt.

De vaardigheid wordt als volgt geoperationaliseerd:

Stellingen groep 1-8

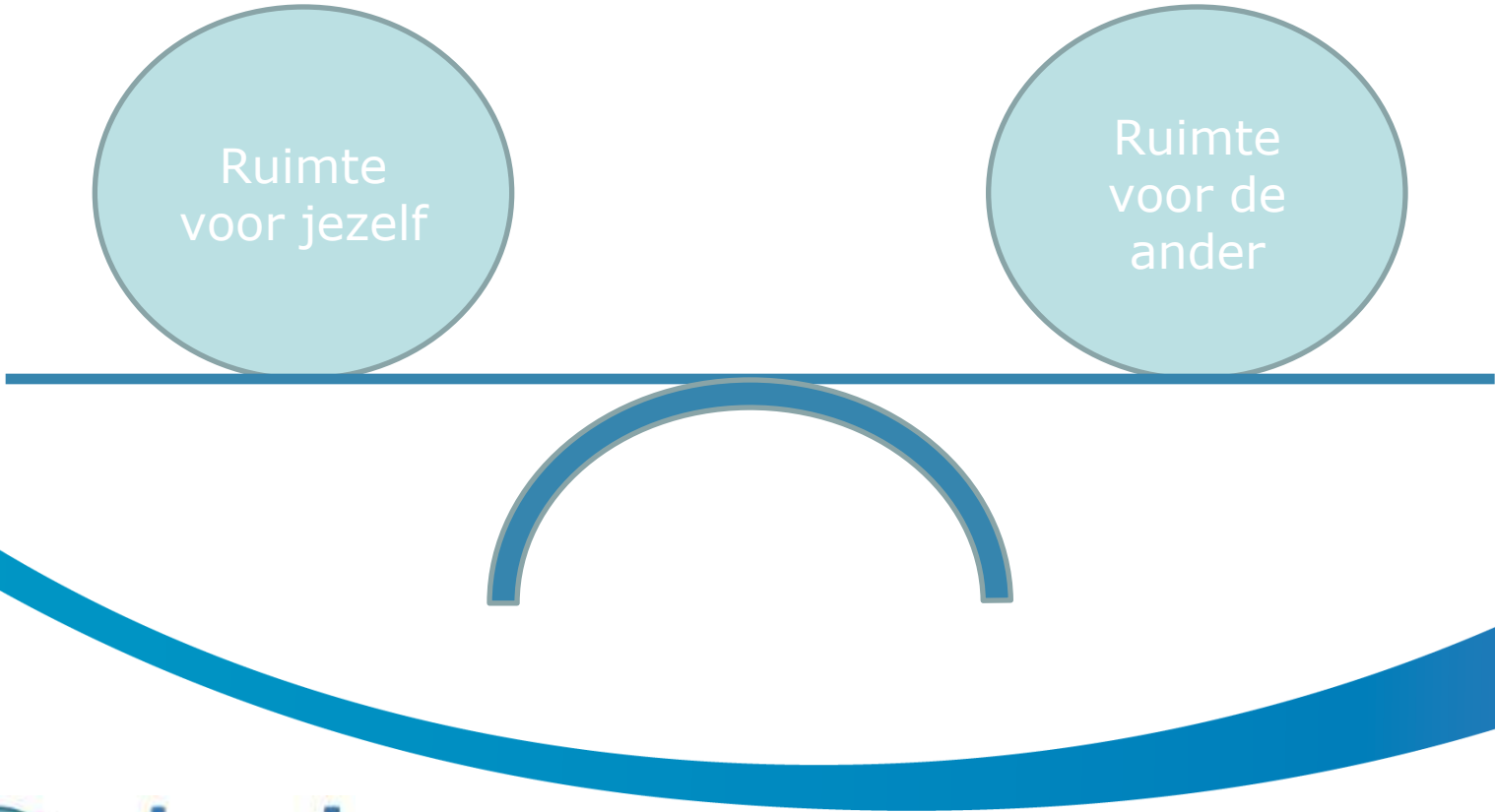
- Komt opgewekt over.
- Maakt een vitale levenslustige indruk.
- Komt ontspannen en open over.
- Gaaf graag naar school.

De mate waarin tegemoet wordt gekomen aan de basisbehoeften is belangrijk.
Het is een direct te beïnvloeden procesvariabele.
Zelfbesef, autonomie, zelfbeeld en zelfwaardering versterken het zelfvertrouwen.

Wie heeft welke ruimte?

voor goede ontwikkeling

Ruimte
voor jezelf

Ruimte
voor de
ander

Meer informatie?

Op

<http://www.zienvooronderwijs.nl/l/library/download/99728>

kunt u de volledige verantwoording downloaden

Einde

Publieksversie van hoofdstuk 3
uit de Cotaan-verantwoording d.d. april 2012

